



Østre Porsgrunn kirke brant ned til grunnen natt til 11. april 2011. Foto: Bård Lindberg

# Påsatte kirkebrann – en trussel mot samfunnet?

*av Ingrid Staurheim, KAs fagansvarlig for kirkebyggsikring*

**I morgentimene etter at Østre Porsgrunn kirke brant ned til grunnen natt til 11. april 2011, hadde det samlet seg mange mennesker på branntomta. Lokalbefolkningen hadde hørt om hendelsen på morgennyhetene, og mange hadde et behov for å stikke innom kirkehaugen før de reiste videre til dagens gjøremål.**

I tillegg til lokalbefolkningen var det et stort oppmøte av journalister som skulle dekke saken. Kirkebrannen fikk, som de fleste kirkebranner, førstesideoppslag de påfølgende dagene. De siste to årene har vi mistet fire kirker i brann. To av disse var påtente. Det antas at om lag 40 % av alle kirkebranner er påtent. I tillegg til dette har vi hatt flere påtenningsforsøk hvor ugjerningen er blitt avverget eller påtenningsforsøket har vært mislykket.

Hva kan vi lære av dette? Og hvor-

dan kan vi motvirke påsatte kirkebranner? For å nærme oss spørsmålene må vi først synliggjøre hva vi faktisk mister når kirka blir borte. Det umiddelbare er at menigheten mister sitt forsamlingslokale og lokalbefolkningen mister sitt symbolbygg. Denne opplevelsen er like sterk om kirken er blitt antent av elektriske feil, eller den er blitt påtent. Selv om resultatet er like nedslående i begge tilfeller, er det i siste tilfelle, utført en kriminell handling med en hensikt. For å gjøre et godt forebyggende arbeid må vi

forstå årsaken til denne handlingen, og kanskje også se den som et angrep på vår felles kulturhistoriske arv.

## **Kirkens betydning**

Kirkens betydning for lokalsamfunnet er todelt: Den ene gruppen, gjerne omtalt som menigheten, altså de som hyppig bruker kirken, deltar på arrangementer og ofte driver aktivitetene. Den andre gruppen, som mange steder er større enn den første, er de som stort sett kun bruker kirken på julaften og ved de store overgangssere-

moniene i livet. Denne siste gruppen er ikke veldig synlige som «kirketilhørere», men hvis kirken brenner ned, har vi gjentatte ganger sett at denne gruppen våkner og blir både tydelig og engasjert. Bakgrunnen kan være at kirken er et av våre samfunns viktigste symbolbygg. Det er sterke nasjonale og kulturelle symbol knyttet til dette bygget, symbol som folk opplever som sine uavhengig av om de går til messe eller ei. Kirkebyggene har som eneste bygningsgruppe i Norge en ubrutt linje på 1000 år. I byggene kan vi lese arkitektur- og håndverkhistorie, kunsthistorie, kirkehistorie, forfedrenes liv og levnet, men også det norske samfunns tilblivelse og utvikling. Dette gjør kirkebyggene særegne til å fortelle om det vi kaller tradisjon og identitet. Uavhengig av personlig trostilhørighet, har vi alle en mental kulturell arv. Slik sett er kirkebyggene tause fortellere om hvem vi er. Det er her vi finner kjernen i symbolbygget, og det er dette lokalbefolkningen opplever et angrep på når kirken deres brenner ned.

Kirkeforsker Olaf Aagedal viser til at en kirkebrann skaper en unntakstilstand i bygda. Menigheten har mulighet til å finne en interimkirke inntil ny kirke er bygget, mens de som trenger kirken som symbolbygg har ingen midlertidig løsning. Begrepet unntakstilstand knyttes til alvorlige hendelser som skaper uballanse og rammer samfunnet slik at det står sårbart tilbake. Slik sett kan man beskrive at hele lokalsamfunnet kan bli preget av denne unntakstilstanden. Den griper dypt, og det tar tid å rette opp igjen ballansen. De som tenner på et kirkebygg, har et sterkt ønske om å synliggjøre sin protest mot samfunnet. Valget av kirkebygget som påtenningsobjekt behøver ikke bunne i en forståelse av «kulturarven», oftere viser det seg at det heller er opplevelsen av kirken som et «symbolbygg», som er utgangspunktet for valget. Dette perspektivet setter den store andelen på 40 % påsatte kirkebranner i et mer forståelig lys.

### Hvem er det som tenner på?

De fleste som tenner på kirkebygg er unge mennesker. De blir ofte karakterisert som utilpasset ungdom, som enten søker til ulike protestgrupper,

eller som søker seg bort fra fellesskapet og blir det man gjerne kaller «ensomme ulver». Felles for dem er at de ikke ønsker å innordne seg, eller ikke klarer å innordne seg den allmenne samfunnsstrukturen. De lager seg derfor en egen ideologi som kan forklare deres protest, hvor samfunnsangrep i form av kriminelle handlinger blir forsvart og i mange tilfeller verdsatt.

Vi hadde en epoke på 1990-tallet hvor en rekke kirker ble påtent av en

KA kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon har alle landets 430 kirkelige fellesråd som medlemmer. Fellesrådene, hvor kirkevergen er daglig leder, har forvaltningsansvaret for landets 1600 kirkebygg. KA jobber med å bedre brann- og tyverisikkerhet i norske kirkebygg.

gruppering som tilhørte «Black Metal» miljøet og hadde en ideologi med satanistiske og norrøne trekk. Dette var ungdom som i væremåte og klesdrakt skilte seg ut fra annen ungdom. Politiet gjorde en omfattende jobb med å knekke dette miljøet, og hindre det fra ytterligere vekst. Resultatet var at en del valgte bort sin sterke protestform, mens andre gikk over til nynazistene som er en annen kjent protestgruppering. Av påtennerne på 2000-tallet har de gjerne hatt enten en fragmentert ideologi eller en manglende ideologi. Det vi kan lese av dette er at ideologien ikke alltid er det mest sentrale, og at det kanskje også i en del tilfeller er litt tilfeldig hvilken ideologi som velges. Det vi ser hos alle påtennerne er at de generelt har et problem med å tilpasse seg samfunnet, og at de bevisst eller ubevisst tenner på kirkebygget som et signal til et samfunn som de ikke føler seg som en inkludert del av.

### Hvordan kan man jobbe forebyggende?

KA kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon har i en årrekke jobbet med å bedre sikkerheten i kirkebyggene, blant annet gjennom å kurse kirkeforvalterne. Dette gir KA en nærhet til kirkeforvalterne og kjenn-

skap til deres utfordringer. I tillegg gjennomfører KA kontroll av alle landets 1600 kirkebygg hvert 4 år. Dette gir en mengde data over tilstand og sikkerhet i kirkebyggene, dataene samles i en offentlig rapport som kan lastes ned fra [www.ka.no](http://www.ka.no). Fra rapporten kan vi lese at 33 % mangler direktevarsling til brannvesen, at 12,3 % har utvendig deteksjon og at kun 9,2 % av alle kirkebyggene har automatisk slukkeanlegg. Disse tallene synliggjør at brannvesenet i mange tilfeller ikke har mulighet til å hindre at kirken brenner ned til grunnen. Når det gjelder tyverisikkerheten, er det heller ikke gode tall å lese: 46,3 % mangler innbruddsalarm med direktevarsling, 67,1 % har safe men av ulik kvalitet. Vi vet også at det mangler mye for å få på plass gode låser og et godt nøkkelsystem. Tallene forteller også at det mangler en del på den tekniske siden. KA jobber både lokalt og regionalt for å få på plass en bedre teknisk sikkerhet. Men det er mer alarmerende at det mangler mye på det organisatoriske nivået. Ethvert teknisk system er avhengig en god organisasjon for å fungere optimalt. For å imøtekomme dette har KA utviklet et skreddersydd brann- og tyveririsikoverktøy for kirkeforvaltere, slik at de raskt og oversiktlig skal se den risikoen deres kirker er utsatt for og begynne arbeidet med å redusere risikoen. Kjernen til god sikkerhet er et helhetlig arbeid, hvor organisasjon og teknikk må spille på lag, og hvor det forebyggende arbeidet er den avgjørende faktoren.

I det forebyggende sikringsarbeidet kan vi dele kirkebranner i to kategorier. Den ene kategorien er de brannene som oppstår grunnet dårlig elektriske anlegg, uforsiktighet og lignende. Den andre kategorien er påsatte branner. Dette er bevisste handlinger, det er kriminelle handlinger, og i de fleste tilfeller også kunst- og kulturminne kriminalitet.

Politioverbetjent Finn Rottem i KRIPOS sier at det er viktig å få bukt med brannforsøkene; han viser til at påtennerne i de aller fleste tilfeller ikke har med seg annet enn fyrstikker. Det de trenger av materiale for å starte en brann, finner de på stedet. Ved å låse fast søppelkasser og rydde rundt kirken gjør man en god brannforebyg-

gende jobb. Den andre delen av det forebyggende arbeidet er det mer komplekst å jobbe med. Det handler om å gjøre det «ukult» å tenne på et kirkebygg. Det handler om å jobbe holdningsskapende.

De som arbeider i kirken er mye i kontakt med ungdom og har en stor mulighet til å påvirke deres holdninger: Det er viktig å synliggjøre konsekvensen av en påsatt kirkebrann. De som tenner på vil sannsynligvis få økt status i noen type miljø, men oftest for en begrenset periode. De aller fleste som setter fyr på et kirkebygg, blir tatt. Hvis påtennerne er tenåringer når ugjerningen gjennomføres, vil disse tilbringe verdifulle ungdomsår i fengsel. Når ungdommen slipper ut, er jevnaldrende i full gang med utdanning, har kjøpt bolig og kanskje stiftet familie. De som tente på kirken, vil kanskje slite resten av livet med en gjeld pålagt av samfunnet. I tillegg har den statusen man for noen år tilbake fikk, mest sannsynlig nå fått et negativt fortegn. Dette er realiteten som det er viktig å synliggjøre for ungdommen.

Kirkeansatte kan sammen med politiet og brannvesenet danne grunnlaget for et konstruktivt samarbeid. Ved å registrere og melde fra om hendelser som hærverk, forsøk på brann og innbrudd, kan dette sees i sammenheng og forstås som et «forvarsel» for større alvorlige hendelser. Thor Adolfsen i brannvernforeningen viser til at de aller fleste store branner har vært «varslet» i lokalsamfunnet. For å se forvarslene trenger man en bred kontaktflate, her spiller politi og brannvesen en viktig rolle. I England jobber politi og brannvesen systematisk med lokalsamfunnet for å skape gode holdninger. Resultatet er færre kriminelle handlinger. Det er vanskeligere å tenne på en kirke når du har et godt forhold til brannmennene som skal redde den. I Lindås utenfor Bergen har brannforebyggende avdeling laget et lignende opplegg for barnehage og skole. Ved å danne gode holdninger tidlig, opplever de færre branntilløp i kommunen. Menneskekontakten skal aldri undervurderes, og det er vel akkurat i denne kontakten at utilpass ungdom kan finne en positiv tilpasning til det samfunnet vi alle er en del av.